

Rättsstaten

Konstitutionell rätt - Rättsfilosofi - Rättsstaten - Det svenska statsskicket - Rättigheter - Aktörer - makt och ansvar - Lagstiftning, normhierarki och rättskällor

Rättsstat & Rättssäkerhet

Rättsstat och rättssäkerhet hör ihop men betyder inte samma sak. En rättsstat är ett samhällssystem där all offentlig makt måste följa lagar, ingen står över lagen (legalitetsprincipen). Det är ramen som garanterar att makten är bunden, kontrollerad och fördelad.

Rättssäkerhet är en del av rättsstaten men ser till individens skydd. Det betyder att lagarna inte bara existerar utan också tillämpas rättvist och förutsägbart. Ingen får straffas utan lagstöd, alla ska behandlas lika och varje individ ska kunna få sin sak prövad i en oberoende domstol.

Båda begreppen är svåra att ge en exakt definition av. Nedan ska framför allt begreppet rättssäkerhet sammanfattas och det är en definition som bygger på Josef Zilas (professor i straffrätt) resonemang.

1. Legalitetsprincipen:

Reglerna ska vara tydliga och förutsebara, så att individen kan veta i förväg vad som gäller. "Inget brott utan lag, inget straff utan lag" (nullum crimen, nulla poena sine lege) är en gammal princip, ett annat sätt att försöka fånga denna aspekten är att styras genom "the rule of law" istället för "the rule of men".

2. Tillämpningsgarantier: Det räcker inte att lagar finns – de måste också tillämpas på ett rättvist och förutsägbart sätt. Tillämpningsgarantier handlar därför om de regler och mekanismer som skyddar individen när staten eller myndigheter fattar beslut. De ser till att människor får en rättvis behandling, att fel kan rättas till och att maktutövning kan granskas i efterhand.

Här ingår bla:

1. Rättvis rättegång (oberoende domstolar, opartisk domare, rätt till försvar).
2. Rätten att få sin sak prövad (överklaga myndighetsbeslut, tillgång till domstol).
3. Möjlighet till överprövning (flera instanser).

3. Likhet och objektivitet (objektivitetsprincipen):

En grundläggande del av rättssäkerheten är att alla människor behandlas lika inför lagen. Myndigheter och domstolar får inte låta sig påverkas av personliga åsikter, fördomar eller särintressen. Objektivitetsprincipen innebär därför att beslut måste fattas på sakliga grunder och att rättsväsendet ska vara opartiskt. Det ska inte spela någon roll vem du är, samma regler och rättigheter gäller för alla.

4. Demokratisk förankring och kontroll:

Rättssäkerheten förutsätter att medborgarna har förtroende för att lagar och regler följs även av staten själv. Demokratin är grunden för att lagarna ska ha legitimitet: de stiftas av riksdagen, som är folkvalt, och ytterst bygger reglernas auktoritet på folkets vilja.

Men demokratisk förankring räcker inte i sig. Det behövs också kontrollmekanismer för att se till att makten inte missbrukas. Exempel på sådana kontrollfunktioner är:

- Justitieombudsmannen (JO): granskar att myndigheter följer lagar och regler.
- Konstitutionsutskottet (KU): granskar regeringens arbete och kan rikta kritik mot ministrar som brutit mot regler eller missbrukat sin makt.
- Normprövning i domstol: domstolar kan underkänna en lagregel eller ett beslut om det strider mot grundlag eller andra högre normer.

Detta kärnvärde fångar också en djupare tanke: rättssäkerheten bärs upp av oss alla. Om medborgarna inte accepterar spelreglerna, följer lagarna eller litar på kontrollmekanismerna, riskerar hela systemet att försvagas. Rättssäkerheten bygger därför i slutändan på att vi som medborgare "köper" värden som likhet inför lagen, rättvis prövning och att makt ska kunna granskas.

I korthet: I en rättsstat så utövas den offentliga makten under lag. Rättssäkerheten ser till att ordna med ett lager av trygghet och rättvisa för medborgaren.

From:
<https://www.juridik.kristiansen.nu/> - Juridik på gymnasiet

Permanent link:
<https://www.juridik.kristiansen.nu/doku.php?id=konstitutionellraett:rattsstat&rev=1756989463>

Last update: 2025/09/04 12:37

